
FARKAS Éva

A tanulási eredmény alapú képzésfejlesztés hatása a felnőttkori tanulás minőségére

Bevezetés

Az iskolarendszerű képzés elmélyülő funkciózavarai, a foglalkoztatási és demográfiai folyamatok által eredményezett abszolút munkaerőhiány, a folyamatos gazdasági-társadalmi változások, a felgyorsult társadalmi modellváltás, a megsokszorozódott krízishelyzetek okán mindinkább megnő és felértékelődik a felnőttkori tanulás jelentősége. Annak ellenére, hogy a nemzetközi statisztikák azt mutatják, hogy a felnőttkori tanulás részvételi arányát illetően az európai rangsor utolsó negyedében vagyunk¹, a hazai adatok alapján mégis azt mondhatjuk, hogy a felnőttkori tanulás szektora a fennálló oktatási rendszer meghatározó pillére. Iskolarendszerű felnőttoktatásban összesen 100100 (Központi Statisztikai Hivatal 2017), iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben 614713 felnőtt tanult 2016-ban (Pest Megyei Kormányhivatal). Ez az aktív korú (15-64 éves) népesség² 10,7%-a. Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés finanszírozási volumene évente kb. 100 milliárd forint³.

A jelentős részvételi aktivitás és anyagi ráfordítás miatt is kulcsfontosságú kérdés a felnőttkori tanulás minősége és hatékonysága valamint az oktatás-képzés nyomán jelentkező kompetenciatöbblet egyéni, társadalmi és gazdasági hasznosulása. A felnőttképzés első⁴ és második⁵ törvényi szabályozásával számos regula született, amelyek a képzések minőségét illetve annak növelését voltak hivatottak szolgálni. A felnőttképzés 2013. évi újraszabályozásának legfőbb indoka és célja annak biztosítása volt, hogy a támogatott felnőttképzésből minőségi tudással kerüljenek ki a résztvevők (Nemzetgazdasági Minisztérium 2012). Ennek érdekében az új törvénybe és annak végrehajtási rendeleteibe biztosítékok kerültek a képzések minőségének erősítésére. A felnőttképzési tevékenység folytatására jogosító hatósági engedély kiadásának és folyamatos fenntartásának feltétele, hogy a felnőttképzést folytató intézmény a nemzetgazdasági miniszter rendeletében⁶ meghatározott minőségbiztosítási keretrendszernek megfelelő minőségbiztosítási rendszert működtessen. A felnőttképzési törvény a minőségbiztosítási keretrendszer tartalmi elemeinek meghatározásával és az ahhoz illeszkedő minőségbiztosítási rendszer kötelezettségének előírásával

¹ Az Eurostat adatai alapján a tanulásban való részvétel aránya a 25-64 évesek körében 6,3% volt Magyarországon 2016-ban. Az EU 28 átlaga: 10,8%. A legmagasabb részvételi arányt Svédország (29,6%) és Dánia (27,7%) jegyzi. A legkevesebben Romániában (1,2%) és Bulgáriában (2,2%) tanulnak felnőtt korban. (Eurostat 2016) Az Eurostat adatgyűjtési módszertant alkalmaz, mint az Országos Statisztikai Adatszolgáltatási Program. Az Eurostat adatgyűjtés célja a 25-64 éves népesség oktatásban, képzésben való részvételének vizsgálata, amelynek során mind a formális, mind a nem formális és az informális tanulási tevékenységekről közvetlenül a lakosságtól gyűjtenek információkat arra vonatkozóan, hogy a megkérdezett a felmérést megelőző 4 hétben vett-e részt oktatásban vagy képzésben.

² 2016-ban a 15-64 éves népesség 6.648.926 főt számlált a KSH adatai alapján.

³ A szerző saját számítása az OSAP adatai alapján. A felnőttképzés finanszírozásáról 2012 óta – nyilvános adatbázisban elérhető módon – nem állnak rendelkezésre pontos adatok.

⁴ 2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről. Hatályos: 2002. január 1-től 2013. augusztus 31-ig.

⁵ 2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről. Hatályos: 2013. szeptember 1-től.

⁶ 58/2013. (XII. 13.) NGM rendelet a felnőttképzési minőségbiztosítási keretrendszerről, valamint a Felnőttképzési Szakértői Bizottság tagjairól, feladatairól és működésének részletes szabályairól

szabályokat, módszereket és eszköztárat nyújt a felnőttképzést folytató intézmények számára minőségi működésük megteremtéséhez. A top down folyamat standardizálható, összehasonlítható és ellenőrizhető rendszert hozott létre. A minőségi képzést azonban nem a jogi szabályozás fogja kikényszeríteni, főleg hogy a kívánt joghatást elsősorban papír alapon kell igazolni a felnőttképzést folytató intézmények ellenőrzése során és a rendszerben nincs olyan kényszerítő vagy ösztönző mechanizmus, amely a tartalmi minőség működésére, működtetésére készítené az intézményeket.

A felnőttképzés minőségét nem a rendszer, hanem a képzési program szintjén lehet megragadni és biztosítani. A minőség a szakmailag átgondolt, a célcsoport (munkanélküliek, fogyatékossgal élők, alacsony iskolai végzettségűek, cigányok stb.) igényeit figyelembe vevő, kidolgozott képzési programtól, a képzési program eredményes megvalósítását biztosító feltételek megszervezésétől, az előzetes tudás felmérés mérésmethodikailag megalapozott biztosításától és nem utolsó sorban a felnőttoktató szakmai felkészültségétől, andragógiai, módszertani, kommunikációs, mediációs kompetenciáitól függ.

Jelen tanulmány a felnőttkori tanulás minőségére ható és a minőséget meghatározó tényezők és perspektívák közül a tanulási eredmény alapú képzésfejlesztésre fókuszál. A minőségfejlesztés egyik eszköze lehet a már egyre szélesebb körben alkalmazott tanulási eredmény alapú megközelítés alkalmazása a felnőttképzési programok fejlesztése és megvalósítása során. A tanulási eredmények a kompetenciák pontos meghatározására szolgálnak, melyekkel beazonosítható a szakmával rendelkező egyén tudása, képessége, attitűdje, munkatevékenység végzésének autonómia és felelősségvállalási szintje. A téma relevanciáját indokolja, hogy a tanulási eredmények megközelítés az elmúlt évek legnagyobb hatású fejlesztő eszközévé és az európai oktatási reform legfontosabb elemévé⁷ vált.

A Magyar Képesítési Keretrendszer

A tanulási eredmények fogalmát a Magyar Képesítési Keretrendszer (továbbiakban: MKKR) vezette be az oktatás világába Magyarországon. Az Európai Képesítési Keretrendszerhez⁸ (továbbiakban: EKKR) kapcsolódó MKKR Magyarország saját képesítési keretrendszere, amelyben a hazai képesítések szerepelnek a közneveléstől a felsőoktatáson át a felnőttkori tanulásig, beleértve szakképzést és a doktori képzést is. Az MKKR, követve az EKKR struktúráját nyolc szintet⁹ tartalmaz. A magyar képesítések leírása szintenként négy deskriptor (tudás, képesség, attitűd, autonómia-felelősség) segítségével történik. Az egyes szintleíró deskriptorok megfogalmazása állításokból áll, melyek a szint elérésének tanulási eredmények szemléletű megközelítését tükrözik. A jellemzőket úgy fogalmazták meg, hogy egyértelmű különbséget tegyenek a szintek között és világos fejlődést mutassanak a korábbi szintekhez képest.

⁷ A tanulási eredmények megközelítés kulcseleme az egész életen át tartó tanulást támogató mobilitási eszközöknek is, úgymint: EUROPASS portfólió, ECVET (Európai Szakképzési és Szakoktatási Kreditrendszer), EKKR (Európai Képesítési Keretrendszer), MKKR (Magyar Képesítési Keretrendszer), EQAVET (Európai Szakképzési Minőségbiztosítási Referencia Keretrendszer).

⁸ Az EKKR egy meta keretrendszer, melynek szintjeire nem kerülnek közvetlenül besorolásra képesítések. A nemzeti képesítési keretrendszerek feladata, hogy az országban megszerezhető képesítéseket megfeleltessék a keretrendszer szintjeinek, illetve az EKKR-nek.

⁹ A szintek egymásra épülnek. A magasabb szintek magukban foglalják az alacsonyabb szintek tanulási eredményeit is. Az 1. szint a legalacsonyabb, a 8. szint a legmagasabb.

Az MKKR előnnyel jár a tanuló, a képző intézmény és a munkahely számára is, mivel átlátható, rugalmas, könnyen érthető rendszerbe sorolja a hazai képesítéseket, függetlenül attól, hogy az a köznevelésben, a szakképzésben, a felnőttképzésben vagy a felsőoktatásban szerezhető meg. Az MKKR nem ír le egyedi képesítéseket vagy egyéni kompetenciákat, így az egyes szintek önmagukban nem alkalmasak egy képzés kimeneti követelményeinek megfogalmazására. Ugyanakkor könnyebbé teszi a képesítések összehasonlítását azáltal, hogy a tanulás eredményei szerint rendszerezi azokat. A megszerzett tudás, képesség, attitűd valamint az autonómia és felelősség láthatóvá tétele megkönnyíti az egyéni és szakmai továbbfejlődést, valamint a munka világában való boldogulást.

A szervezett képzésben megszerezhető képesítések jelentős részét már besorolták az MKKR különböző szintjeibe (1. táblázat). Először az iskolai végzettségek besorolása történt meg. A köznevelésben megszerezhető végzettségeket az MKKR alsó négy szintjébe, a felsőoktatásban megszerezhető szakképzettségeket¹⁰ az MKKR felső 4 szintjébe sorolták be. A 2017. május-júniusi vizsgaidőszakban érettségiző tanulók bizonyítványa (1. ábra) és záróvizsgázó hallgatók oklevele már tartalmazza az adott végzettség EKKR/MKKR szintjét.

1. ábra: Új érettségi bizonyítvány, amely már tartalmazza az EKKR/MKKR szintet

The image shows a sample of a new Hungarian Matura Certificate (Érettségi Bizonyítvány). The form is divided into several sections:

- Top Section:** Contains the title "ÉRETTSÉGI BIZONYÍTVÁNY" and the word "MINTA" in large red letters. It also includes fields for "Sorozám:" and "Érettségi tisztlap száma:".
- Personal Data Section:** Includes fields for "Név:", "Cím:", "OM azonosító:", "A vizsgázó adatai", "családi és utónév", "Születési helye:", "Születési ideje:", "Anyja születési neve:", and "A vizsgázó születési neve:".
- Exam Results Section:** Titled "A vizsga eredményei", it contains a table with columns for "Vizsgatárgy", "szintje (közép, emelt)", "százalék (%)", and "osztályzata (betűvel és számmal)".
- Right Side Text:** Contains a paragraph about the national public opinion survey (2011 CXCV law) and a red box highlighting the text: "Jelen érettségi bizonyítvány a Magyar Képesítési Keretrendszer szerinti 4. és az Európai Képesítési Keretrendszer szerinti 4. szintet tanúsít."
- Official Stamps and Signatures:** Includes fields for "Állandó záradékok:", "Egyéb záradékok:", "Kelt:", "A vizsgabizottság elnöke", and "A vizsgabizottság bélyegzője".

Az iskolai végzettségek MKKR szinteknek történő megfeleltetését követte az Országos Képzési Jegyzékben (továbbiakban: OKJ) szereplő állam által elismert szakképesítések besorolása. A 25/2016. (II. 25.) kormányrendelettel módosított, 2016. március 4-től hatályos OKJ szakképesítésként tartalmazza azok MKKR szerinti szintjének meghatározását. Az állam által elismert szakképesítéseket a 2-es szinttől a 6-os szintig sorolták be¹¹.

¹⁰ A felsőoktatásban megszerezhető szakképzettségek MKKR szintjeit a felsőoktatásban megszerezhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről szóló 139/2015. (VI. 9.) kormányrendelet tartalmazza.

¹¹ A korábban szerzett, a jelenleg hatályos OKJ-ban már nem szereplő szakképesítések MKKR szinteknek történő megfeleltetését az adott szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményét kiadó miniszteri rendelet mellékletében található, az egyes szakképesítések tekintetében megszerzett jogosultságok megfeleltetési táblázata teszi lehetővé.

Nem csak a formális, hanem a nem formális, iskolán kívüli környezetben szerzett képesítések is helyet kaptak az MKKR-ben. Az állam által el nem ismert, egyéb szakmai képzések tartalmi követelményeit meghatározó szakmai programkövetelmények (szakmai végzettségek) 2016 őszi kapták meg MKKR¹² szint besorolásukat¹³.

A szakmai végzettségeken túl a nyelvi és informatikai képesítések és tanulási eredmények is megtalálhatóak az MKKR-ben.

A Közös Európai Nyelvi Referenciakeret (továbbiakban: KER) és az EKKR szintjeinek összevetését az Ír Nemzeti Képesítési Hivatal végezte el 2007-ben¹⁴. Mivel az EKKR és az MKKR azonos szintjei egymásnak megfeleltethetőek, a nyelvi szintek MKKR szintjei azonosak azok EKKR szintjeivel.

A 2013-ban megújított három European Computer Driving Licence¹⁵ (Európai Számítógép-használói Jogosítvány, továbbiakban: ECDL) képesítést a Máltai Képesítés-elismerési Információs Központ¹⁶ feeltette meg az EKKR 2-4. szintjeinek.

A 2012-ben kidolgozott, majd 2015-ben átdolgozott Infokommunikációs Egységes Referenciakeret 2015 (továbbiakban: IKER¹⁷) négy szintjének MKKR besorolása is megtörtént.

1. táblázat: Az MKKR szintjei és az egyes szintekre besorolt képesítések

EKKR/ MKKR szint	Képzési kimenetek			
	Iskolai végzettség/ Iskolarendszerű képzés	OKJ szakképesítés Felnőttképzési szakmai végzettség	Idegen nyelvi szint/tanulási eredmények	Informatikai szint/ tanulási eredmények
1	Általános iskola befejezett 6. osztály	Szakmai végzettség ¹⁸ (felnőttképzési)	-	Infokommunikációs Egységes

¹² A hatályos felnőttképzési törvény szerint az MKKR szintbe sorolást a szakmai programkövetelmény javaslat benyújtójának kell megtennie, amit a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Program Bizottsága a szakmai programkövetelmények bírálatakor megvizsgál. A már nyilvántartott szakmai programkövetelmények esetében a felnőttképzési törvény felhatalmazása alapján a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara végezte el 2016 őszi „a szakmai programkövetelmények az Európai Képesítési Keretrendszerhez kapcsolódó Magyar Képesítési Keretrendszer szerinti szintjének meghatározását és besorolását” (2013. évi LXXVII. törvény 18§ (7) bekezdés).

¹³ A szakmai végzettségek (felnőttképzési szakmai programkövetelmények) Magyar Képesítési Keretrendszer szerinti szintjének meghatározására, besorolására vonatkozó módszertani útmutató elérhető a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara honlapján: http://www.mkik.hu/upload/mkik/felnottkepzes/utmutato_mkk_r_besorolas_vegleges_20161006_fe.pdf

¹⁴ National Qualifications Authority of Ireland (2007), Towards the establishment of a relationship between the Common European Framework of Reference for Languages and the National Framework of Qualifications

¹⁵ A European Computer Driving Licence egy, az ECDL Alapítvány által kidolgozott és gondozott egységes számítógép-használói képesítés. Az 1995 óta használta, 3 szintre kidolgozott, modulokból építkező képzések elsősorban a felhasználói ismeretek átadására fókuszálnak.

¹⁶ Malta Qualifications Recognition Information Centre
<http://ncfhe.gov.mt/en/services/Pages/All%20Services/mqric.aspx>

¹⁷ Az IKER a TÁMOP 2.1.2/12-1 „Idegen nyelvi és informatikai kompetenciák fejlesztése” című kiemelt projektben került kidolgozásra 2012-ben, ennek felülvizsgálata és átdolgozása történt meg 2015-ben.

¹⁸ Iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben, egyéb szakmai képzés keretében megszerezhető államilag el nem ismert szakmai végzettség, amely valamely foglalkozás, munkakör vagy munkatevékenység végzéséhez szükséges kompetencia megszerzésére, fejlesztésére irányul. A támogatott egyéb szakmai képzéseket – az egységes követelményrendszer biztosítása érdekében – a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara nyilvántartásában elérhető felnőttképzési szakmai programkövetelmények alapján lehet indítani.
https://szpk.mkik.hu/frontend/index.php?module=programkovetelmeny&mid=4&order=&turn=&page=4&pager_limit=

		szakmai programkövetelmény)		Referenciakeret ¹⁹ szerinti 1. szint
2	Általános iskola befejezett 8. osztály HÍD programban szerzett bizonyítvány/tanúsítvány	Alapfokú OKJ részsakképesítés (szintkód: 21) Szakmai végzettség (felnőttképzési szakmai programkövetelmény)	Közös Európai Nyelvi Referenciakeret szerinti A1 szintű nyelvtudás	Infokommunikációs Egységes Referenciakeret szerinti 2. szint ECDL Base
3	Középiskola befejezett 10. osztály Speciális szakiskolai záróbizonyítvány és sakképesítés	Alsóközépfokú OKJ részsakképesítés (szintkód: 31) Alsóközépfokú sakképesítés (szintkód: 32) Alsóközépfokú sakképesítés ráépülés (szintkód 33) Szakmai végzettség (felnőttképzési szakmai programkövetelmény)	Közös Európai Nyelvi Referenciakeret szerinti A2 szintű nyelvtudás	Infokommunikációs Egységes Referenciakeret szerinti 3. szint ECDL Standard
4	Gimnáziumi, szakgimnáziumi, szakközépiskolai érettségi (közép- és emelt szintű)	Középfokú OKJ sakképesítés (szintkód: 34) Középfokú OKJ sakképesítés-ráépülés (szintkód: 35) Felső középfokú OKJ részsakképesítés (szintkód: 51) Felső középfokú OKJ sakképesítés (szintkód: 52) Felső középfokú sakképesítés-ráépülés (szintkód: 53)	Közös Európai Nyelvi Referenciakeret szerinti B1 szintű nyelvtudás	Infokommunikációs Egységes Referenciakeret szerinti 4. szint ECDL Advanced / Expert

¹⁹ A digitális kompetencia önértékelését és fejlesztését támogató referenciakeret.

		Szakmai végzettség (felnőttképzési szakmai programkövetelmény)		
5	Felsőoktatási szakképzés ²⁰	Emelt szintű OKJ szakképesítés (szintkód: 54) Emelt szintű szakképesítés- ráépülés (szintkód: 55) Szakmai végzettség (felnőttképzési szakmai programkövetelmény)	Közös Európai Nyelvi Referenciakeret szerinti B2 szintű nyelvtudás	-
6	Felsőoktatási alapképzés (BA, BsC) Szakirányú továbbképzés ²¹	Felsőfokú végzettséghez kötött OKJ szakképesítés (szintkód: 62) Szakmai végzettség (felnőttképzési szakmai programkövetelmény)	Közös Európai Nyelvi Referenciakeret szerinti C1 szintű nyelvtudás	-
7	Felsőoktatási mesterképzés (MA, MsC) Szakirányú továbbképzés	-	Közös Európai Nyelvi Referenciakeret szerinti C2 szintű nyelvtudás	-
8	Doktori képzés (PhD, DLA)	-	-	-

Hamarosan minden bizonyítvány és tanúsítvány tartalmazhatja az adott szakképesítés EKKR/MKKR szintjét. Fontos, hogy ez ne csak egy technikai szám legyen, hanem jelentéssel bírjon a tanulók,

²⁰ A felsőoktatási szakképzés 2 éves, felsőoktatási intézmény által folytatott, felsőfokú végzettségi szinten nem biztosító képzés. A felsőoktatási szakképzésben felsőfokú szakképzettség szerezhető, amelyet oklevél tanúsít. A felsőoktatási szakképzések tanulási eredmény alapú képzési és kimeneti követelményeit a 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet tartalmazza.

²¹ A szakirányú továbbképzés felsőoktatási intézmény által folytatott, felsőfokú végzettségi szintet nem biztosító képzés, amely során szakirányú szakképzettség szerezhető. Megkezdése felsőfokú végzettséghez kötött, időtartama – a képzés jellegétől függően – 2, 3 vagy 4 félév.

munkáltatók, képzők számára és világos információt hordozzon a végzett tanuló által birtokolt kompetenciákról és azok szintjéről²².

A felnőtt tanuló számára az MKKR szintek tanulási eredményei azt mutatják meg, hogy mit kell tudnia az egyes képzési szakaszok végén, a képzés eredményes befejezésével milyen mélységű és szintű kompetenciákat fog birtokolni és mit lesz képes jövendő munkahelyén önállóan elvégezni egy adott szakképesítés birtokában.

A munkáltató számára az MKKR szint világosabbá teszi, hogy milyen tudással, képességekkel és attitűdökkel rendelkezhet a leendő munkatárs, jobban megérti, mit várhatnak el az adott (szak)képesítést igazoló bizonyítványt birtokló egyéntől.

A képző számára azt határozza meg az MKKR szám, hogy milyen szintre kell eljuttatni a képzésben résztvevőt, az adott (szak)területen a felnőtt tanuló tudásának milyen összetettségűnek kell lennie, a tudás birtokában milyen feladatokat, tevékenységeket kell önállóan elvégeznie, és milyen attitűddel kell rendelkeznie a munkavégzés eredményessége érdekében.

Az 1. szint eléréséhez a tanulónak a legegyszerűbb deklaratív és procedurális tudással kell rendelkeznie. Csak olyan módon várható el az önálló munkavégzés, ha azt már meglévő sémákból képes előidézni a tanuló, vagyis begyakorolt folyamatok elvégzésére lesz így alkalmas.

Az MKKR 2. szintje azt mutatja, hogy az egyén felismeri és megérti a tények, jelenségek közti összefüggéseket és a folyamatok belső logikáját, munkatevékenységét azonban csak folyamatos szakmai útmutatás és ellenőrzés alapján képes elvégezni.

Az MKKR 3. szintjén a munkavállaló az egyszerű, begyakorolt, rutin feladatok elvégzése mellett új, szokatlan elemeket tartalmazó problémák megoldására is képes. A rutinfeladatok elvégzése már teljesen önállóan történik, az új feladatok elvégzéséhez azonban útmutatásra van szüksége.

Az MKKR 4. szintjén összetettebb logikai folyamatok elvégzése, magasabb szintű tudás megléte és a munkavégzés folyamán az önállóság és felelősségvállalás is elvárható a munkavállalótól.

Az MKKR 5. szintjén az egyén tudása rendszerbe szerveződik és képes egy adott szakterület speciális szakmai tevékenységét hosszú távon és magas szinten gyakorolni. Az önállóság és felelősségvállalás a saját munka mellett az együttműködő vagy irányított csoport tevékenységére is kiterjed. A végzett szakember idegen nyelven is képes egyértelmű szakmai kommunikációra.

A Magyar Képesítési Keretrendszer megfelelő alkalmazásának és használatba vételének előfeltétele, hogy a tanulási eredmények alapú gondolkodás beépüljön a képzésfejlesztési valamint az oktatási és értékelési folyamatokba.

²² Az MKKR szintek részletes tanulási eredmény alapú leírását a 1229/2012. kormányhatározat melléklete tartalmazza, most csak néhány jellemző tartalmi elemet mutatunk be az egyes szintekre vonatkozóan.

„Törekedni kell, hogy a képesítések ténylegesen tanulási eredményeken alapuljanak, a szemlélet hassa át az oktatás és képzés minden formáját és szintjét. Maximalizálni szükséges a keretrendszerben létező potenciális előnyöket mind az oktatás és képzés rendszerében (tanulási eredményeken keresztül tartalmak közvetítése a tantervek felé és az értékelési standardok meghatározásához), mind a munka és gazdaság világában (képesítések átláthatósága, kapcsolat a munka világával, HR)”. (Magyar Kormány 2014:95).

Tanulási eredmények a törvényi és tartalmi szabályozásban

A tanulási eredmény alapú megközelítés nem szerepelt eddig a szak- és felnőttképzési terminológiában, maga a szemlélet azonban nem áll távol a szak- és felnőttképzők gondolkodásától. A tanulási eredmények tudás, képesség, kompetencia kontextusában meghatározott kijelentések arra vonatkozóan, hogy a tanuló mit tud, mit ért, és mire képes önállóan, miután lezárt egy tanulási folyamatot, függetlenül attól, hogy hol, hogyan, mikor szerezte meg ezeket a kompetenciákat (CEDEFOP 2008; Európai Parlament és Tanács 2008).

A tanulási eredmény tehát a tanulóval – a tanulási szakasz²³ végére – elérhető kimeneti követelmények leírását jelenti, kontextusba helyezett, az MKKR-hez illeszkedő tudás + képesség + attitűd + felelősség/autonómia terminológiájában meghatározott²⁴ cselekvő szintű kompetencialeírás.

Tanulási eredmény alapú követelménytámasztással a felnőttkori tanulás több területén találkozhatunk már ma is.

A széles körben ismert és alkalmazott Európa Tanács által kidolgozott Közös Európai Nyelvi Referenciakeret három szintleíró jellemző mentén írás, beszéd (folyamatos beszéd, társalgás), szövegértés (olvasás, hallás utáni megértés) hat szintet határoz meg²⁵. Az önértékelést is lehetővé tevő referenciakeret tanulási eredményei azt írják le, hogy a nyelvtanulóknak az egyes szinteken milyen képességekkel kell rendelkeznie olvasás, írás, beszéd és hallás utáni értés terén. A KER tehát az egyes szintek kimeneti követelményeit tartalmazza. A szintleíró jellemzők pedig alapvetően a képességeken keresztül határozzák meg az egyén által elért tanulási eredményeket. Ebben a megközelítésben készültek a felnőttképzési nyelvi programkövetelmények²⁶ is, amelyek az egyes szintek kimeneti követelményeit szintén tanulási eredményekben, elsősorban képességben és autonómia elemekben határozzák meg.

A nyelvi programkövetelményekhez hasonlóan a szakmai programkövetelmények létrehozása is teljesen új eleme volt a felnőttképzés 2013. évi újrászabályozásának, amely – a jogalkotói szándék

²³ A tanulási szakasz lehet egy tanítási óra, egy tantárgy, egy modul, a gyakorlati képzési rész, a teljes képzés.

²⁴ A tanulási eredmények kategóriái összhangban vannak a felnőttképzési törvény fogalomértelmezésével, mely szerint a kompetencia a felnőttképzésben részt vevő személy azon ismereteinek (ez a tanulási eredmény tudás kategóriája), készségeinek, képességeinek (ez a tanulási eredmény képesség kategóriája, illetve felelősség-autonómia kategóriája), magatartási, viselkedési jegyeinek (ez a tanulási eredmény attitűd kategóriája) összessége, amely birtokában a személy képes lesz egy meghatározott feladat eredményes teljesítésére.

²⁵ A KER magyar nyelvű változata elérhető: <https://rm.coe.int/168045bb5b>

²⁶ A nyelvi programkövetelmények nyilvántartása elérhető a Pest Megyei Kormányhivatal honlapján: <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/pest/szervezeti-egysegek-elkerhetosegei/szakkepzesi-es-felnottkepzesi-foosztaly/felnottkepzesi-osztaly/kapcsolodo-anyagok-felnottkepzes/nyilvantartasok/felnottkepzesi-nyelvi-programkovetelmenyek-nyilvantartasa>

szerint – az egyéb szakmai képzések esetében is (hasonlóan az OKJ-s képzésekhez) egységes és minősített követelményrendszert, ezáltal nagyobb munkaerő-piaci presztízst biztosít. Szakmai programkövetelményekre vonatkozó javaslatot 2013. decemberétől lehet benyújtani a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarához (továbbiakban: MKIK). Az MKIK által nyilvántartott²⁷ szakmai programkövetelmények kimeneti kompetenciáit a kezdetektől fogva tanulási eredményekben kell kidolgozni.

A digitális kompetencia önértékelését és fejlesztését támogató referenciakeret (IKER) szintén a tanulási eredmény alapú szemlélet alapján fogalmazza meg a kimenetre vonatkozó állításokat.

Az IKER – illeszkedve az Európai Digitális Kompetencia Keretrendszerhez – a digitális kompetencián belül öt részterületet²⁸ határoz meg, amelyeken keresztül egyrészt megragadható az egyén digitális kompetenciája, másrészt amelyekre a képzési program fejlesztés irányul.

Az IKER az öt részterület mentén 4 szintet határoz meg, melyek segítségével leírható az egyén digitális kompetenciájának fokozatos fejlődése. Az egyes szintek kimeneti jellemzői tanulási eredményekben, az MKKR-hez illeszkedő tudás+képesség+attitűd+autonómia/felelősség kontextusában vannak meghatározva. Az IKER-ben az egyes szintek (hasonlóan az MKKR szintekhez) magukban foglalják az alacsonyabb szinteket (azaz pl. egy 2. szinten álló egyén rendelkezik az 1. és a 2. szinthez kapcsolódóan meghatározott kompetenciával). Az IKER szintezése megfelel az MKKR azonos számú szintjeinek, az IKER 4-es szintjének kialakítása a középfokú informatikai érettségi vizsgán elvártakhoz igazodik (Praktikus útmutató 2015). Az IKER 1. és 2. szint az alapfokú felhasználó²⁹, míg a 3. és 4. szint az önálló felhasználó szintnek felel meg. Az IKER önértékelő dokumentum³⁰ segítségével mindenki könnyen áttekintheti, hogy saját digitális kompetenciája jelenleg milyen szinten áll az egyes részterületeken.

A digitális kompetenciát fejlesztő képzési programok tervezőinek elsősorban az IKER fejlesztő³¹ dokumentum nyújt segítséget. Az IKER fejlesztő a digitális kompetencia az IKER által lefedett négy szintjére és ezen belül mind az öt részterületére meghatározza, hogy ott a tanuló mit tud, mire képes, milyen attitűdökkel rendelkezik, az egyes tevékenységeket milyen fokú önállósággal végzi, mely feladatok elvégzéséért vállal felelősséget.

Bár nem tartozik a felnőttképzés témaköréhez, annyit azonban mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy a legjelentősebb előrelépések a felsőoktatás területén történtek a tanulási eredmények megközelítés alkalmazásában. A felsőoktatásban valamennyi képzési szinten (felsőfokú szakképzés, alapképzés, mesterképzés) megszerezhető szakképzettség képzési és kimeneti követelményei

²⁷ 2017. július 15-én 167 szakmai programkövetelmény szerepelt a nyilvántartásban: https://szpk.mkik.hu/_frontend/index.php?module=programkovetelmeny&mid=4&order=&turn=&page=4&pager_limit=

²⁸ Az öt részterület a következő: 1. Információ gyűjtése, felhasználása, tárolása; 2. Digitális, internet alapú kommunikáció; 3. Digitális tartalmak létrehozása; 4. Problémamegoldás, gyakorlati alkalmazás; 5. IKT biztonság.

²⁹ A GINOP 6.1.2-15 Digitális szakadék csökkentése című kiemelt projektben az IKER 1. és IKER 2. szintű képzési programokat indítanak az arra jogosult felnőttképzést folytató intézmények. A képzésekhez központilag készült el a képzési program, amely elérhető az NSZFH honlapján: https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=665#system-message-container

³⁰ Az IKER önértékelő elérhető: <http://progress.hu/wp-content/uploads/2017/03/IKER-O%CC%88NERTEKELO.pdf>

³¹ Az IKER fejlesztő elérhető: http://progress.hu/wp-content/uploads/2017/03/IKER_fejlesztzo.pdf

tartalmi átdolgozásra kerültek 2015/2016-ban. Az új követelmények³² tanulási eredményekben fogalmazzák meg az adott szakképzettség kimeneti kritériumait. Az új – tanulási eredmény alapú – képzési és kimeneti követelményeket 2017 szeptemberétől kell alkalmazni a felsőoktatásban.

A fentiekben részletezett fejlesztések jó alapot és segítséget adnak ahhoz, hogy a felnőttképzést folytató intézmények saját képzési programjuk fejlesztése, kialakítása során eredményesen alkalmazzák a tanulási eredmény alapú megközelítést. A felnőttképzésnek is bizonyosan rá kell lépnie a tanulási eredményekben való gondolkodás útjára, amely nem csak az oktatás nemzetköziesedése, a földrajzi és vertikális mobilitás erősödése szempontjából válik egyre fontosabbá, hanem a munkaerőpiaci igények jobb kielégítése, az oktatás és a munka világa közötti kapcsolat erősítése és nem utolsósorban a felnőttképzési programok és a felnőttkori tanulás minőségének növelése okán is.

A tanulási eredmény alapú felnőttképzési program fejlesztés logikája

A felnőttkori tanulás minőségére ható tényezők közül az oktatók szakavatott munkáján kívül a képzési program a legfontosabb elem. A felnőttképzési szabályozás rendszer szinten, de legalábbis intézményi szinten kezeli a minőség ügyét. A minőség kérdését a felnőttképzésben azonban csak a képzési program szintjén lehet értelmezni. A képzési program – amely a felnőttképzési tevékenység központi eleme – az egyetlen olyan szakmai szabályozó dokumentum, amely az adott képzés tartalmára, szervezésére és megvalósítására vonatkozó valamennyi releváns információt tartalmazza. Ebben az értelemben a képzési program célja a minőségbiztosítás.

A felnőttképzési programot a felnőttképzési törvény 12.§-ban foglalt tartalmi követelményeknek megfelelően kell elkészíteni. A képző intézménynek ezt a képzési programot kell engedélyeztetnie³³. A különböző képzési körök esetében a felnőttképzési törvényben meghatározott és külön jogszabályban részletezett programkövetelmények³⁴ alapján kell kidolgozni a képzési programot. A képzési programok elkészítésekor legtöbb esetben a programkövetelmények tartalmi elemeinek szolgálai átmásolása és azok jogszabály szerinti „megfeleltetése” történik meg. Ezen nem lendített előre az sem, hogy a hatósági engedélyeztetés előtt a képzési programokat felnőttképzési programszakértővel előzetesen minősíteni kell. A minősítés is elsősorban a jogszabályi

³² A tanulási eredmény alapú képzési és kimeneti követelményeket a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról szóló 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet tartalmazza.

³³ A felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény hatálya alatt csak engedélyezett képzési program alapján végezhető a felnőttképzési tevékenység.

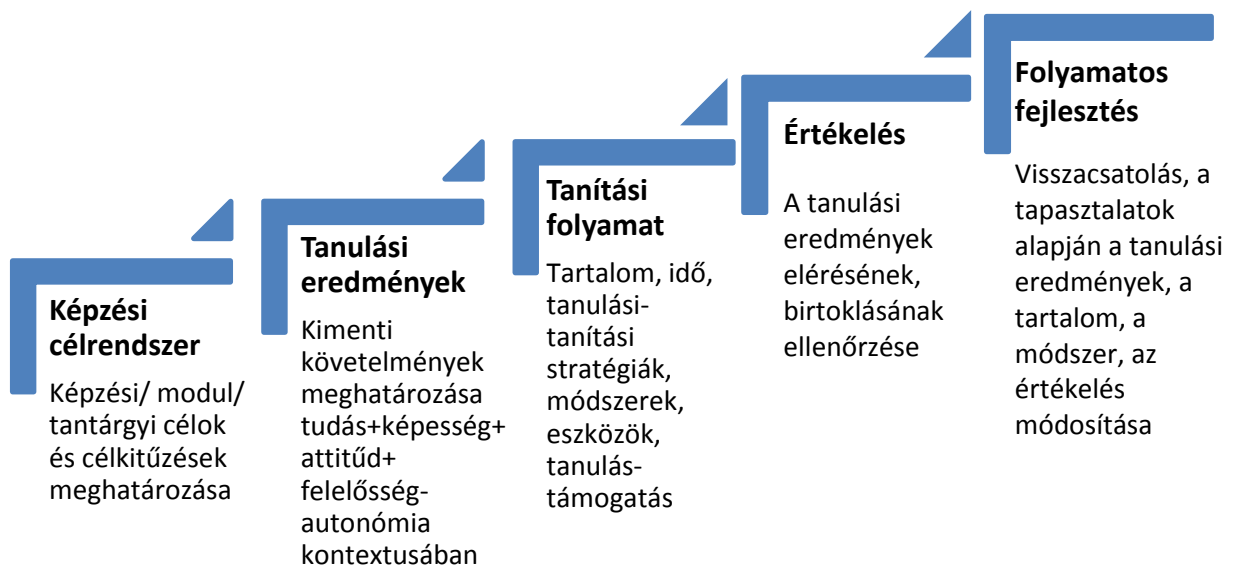
³⁴ OKJ-s képzések esetében a képzési program alapja a szakképesítésért felelős miniszter által rendeletben kiadott szakmai és vizsgakövetelmény illetve a követelménymodulok feladat- és kompetenciaprofilját tartalmazó 217/2012. (VIII. 9.) kormányrendelet. Amennyiben a képzés iskolai rendszerben is indítható, úgy a képzési program kidolgozásakor figyelembe kell venni az adott szakképesítésre vonatkozó szakképzési kerettanterv előírásait is. A támogatott egyéb szakmai képzések esetében az 59/2013. (XII. 13.) NGM rendeletben részletezett és az MKK által nyilvántartott szakmai programkövetelmény alapján kell elkészíteni és megvalósítani a képzési programot. Nyelvi képzés programját a 16/2014. (IV. 4.) NGM rendeletben szabályozott és a Pest Megyei Kormányhivatal által nyilvántartott nyelvi programkövetelmények alapján kell kidolgozni és megszervezni. Egyéb képzés esetén a felnőttképzést folytató intézmény szabadon határozza meg a képzés követelményeit és tartalmi elemeit.

követelményeknek való megfelelés vizsgálatára irányul. A szakmai és koherencia követelmények vizsgálata megvalósulhat ugyan, de érvényt nemigen lehet szerezni neki, hiszen egy szakmai jellegű nemmegfelelőséget – a jelenlegi szabályozási rendszerben – nem lehet alátámasztani jogszabályi hellyel. A szabályozási rendszer nem követeli meg a képzési programok minőségi fejlesztését. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a felnőttképzést folytató intézmény nem gondolkodhat felelősen és minőségorientáltan és nem végezhet tudatos képzésfejlesztést mind a négy képzési körben vagy a felnőttképzési törvény hatályán kívül eső képzési programok esetében is. Mert a minőséget nem a jogszabályok kényszerítik ki, a minőség a képző intézmény munkájával biztosítható.

A képzésfejlesztés folyamata

A képzés célorientált tevékenység (mint ahogyan a tanulás is az). Ennek a célorientált jellegnek a képzési programban és a képzési program tervezése/fejlesztése során is tükröződnie kell. Ezért a képzési program fejlesztésnek tudatos alkotófolyamatnak kell lennie. Egy képzési program minőségét, megvalósíthatóságát, koherenciáját a képzés alapvető szakmai logikai felépítése, azaz a cél – tanulási eredmény alapú kimeneti követelmények – tanítási folyamat (tartalom, idő, tanulási-tanítási stratégiák, módszerek, eszközök, tanulás-támogatás) – értékelő rendszer egymásból származtatott rendszere, kontextusa biztosítja (2. ábra). Ezért – a szakmai igényesség és a tanulási-tanítási folyamat eredményessége érdekében – javasolt mindegyik elem alapos átgondolása, kidolgozása és rögzítése a képzési programban még akkor is, ha azt jogszabály nem írja elő.

2. ábra: A tanulási eredmény alapú képzésfejlesztés logikája

A képzési cél

A programalkotás első mérföldköve a képzési cél egyértelmű, pontos meghatározása. A képzési cél akkor megfelelő, ha konkrétan kijelöli a képzés elvégzésével megszerezhető kompetenciátöbbséget és a képzési célból levezethető a képzés minden egyes tartalmi eleme.

A képzési cél és a képzési követelmények nem azonosak. A képzési követelmények jelentik a képzési cél képzési kimenetét fordítását, melyek azt határozzák meg, hogy a képzéssel megszerezhető kompetenciákat és vagy kompetenciaelemeket milyen ismeretelsajátítási szinten kell birtokolnia a résztvevőnek annak érdekében, hogy a képzési cél elérése igazolt legyen. A képzési követelményeknek mérhetőnek és a képzés célcsoportja számára a program keretei között biztosított feltételekkel teljesíthetőnek kell lenniük (Rettegi 2014).

Tanulási eredmény alapú képzési (kimeneti) követelmények

A képzési programok minőségi fejlesztését, a tanulás és tanítás eredményességét biztosítja, ha a képzés kimeneti követelményeit tanulási eredményekben fogalmazzuk meg. „A tanulás és tanítás minőségéről való gondolkodásunkat alapvetően meghatározza az a felismerés, hogy eredményesebbek azok az oktatók és azok a képzési programok, akik és amelyek a tanulás elvárt eredményeinek a meghatározásból indulnak ki, ezzel összhangban alakítják a tanulási környezetet, és ennek megfelelő értékelési eszközöket használnak, azaz gondoskodnak e három elem pozitív összhangba hozásáról. Az ilyen oktatók és képzési programok, elsősorban nem abból indulnak ki, hogy mit kívánunk tanítani, hanem abból, hogy mit várunk a hallgatóktól: azaz nekik mire kell képesnek lenniük a tanulási folyamat végén.” (ELTE PPK 2012:6).

A képzés követelményei tehát a képzésben résztvevővel szemben támasztott tartalmi elvárásokat rögzíti, azaz azokat a tanulási eredményeket, amelyeket a képzés végére a képzésben résztvevőnek optimális esetben el kell érnie, és amely tanulási eredmények alapján a képzésben résztvevő jogosult a (szakmai) végzettséget igazoló bizonyítvány/tanúsítvány megszerzésére. Ebben az értelemben rendkívül fontos, hogy a tanulási eredmények egyértelműen jelöljék ki hogy – Bloom tudásszerveződési taxonómiája³⁵ alapján – milyen szintű kompetenciaszerveződési szintet akarunk a képzés során fejleszteni és mérni.

A tanulási eredmények kialakításának és megfogalmazásának nincs általánosan elfogadott szabálya³⁶, de az eddigi tapasztalatok alapján mindenképpen érdemes figyelembe venni az alábbi szempontokat.

A tanulási eredmény

- az adott tanóra/tantárgy/modul/tevékenység/szakma/szakképesítés értékelhető és mérhető (vagy munkavégzés közben megfigyelhető) kompetenciáit írja le (a mérhetőség kulcskritérium),
- a tanulási folyamat befejezésének az elvárt konkrét és mérhető teljesítményeit (eredményét) határozza meg, és nem a tanulási útvonalat,
- a felnőtt tanuló, és nem az oktató szempontjából van leírva,
- kellően tevékenység- vagy szakmaspecifikus, az adott végzettségre/képzettségre jellemző terminológiát használja,
- konkrét, világosan érthető cselekvő igét + tárgyat és egyéb specifikáló kontextust tartalmaz,

³⁵ Bloom és követői szerint a tudás hat egymásra épülő, egymással hierarchikus viszonyban álló szinten rendezhető el: felidézés, megértés, alkalmazás, elemzés, értékelés, alkotás (Bloom 1956).

³⁶ Jelen tanulmánynak nem tárgya a tanulási eredmények kialakításának és írásának részletes módszertani bemutatása. A tanulási eredmények írásához számos segítséget jelent a számos példával illusztrált módszertani kiadvány: Farkas Éva (2017): Segédlet a tanulási eredmények írásához a szakképzési és a felnőttképzési szektor számára. Oktatási Hivatal, Budapest. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/LLL/ekkr/Tanulasieredmenyek_VET.pdf

- alapos és megfelelő részletezettségű, egyértelműen utal az adott kompetencia autonómia és felelősség szintjére,
- igazodik az adott végzettség/képesítés MKKR szintjéhez,
- kialakításának alapját képezheti az SZVK, SZPK, kerettanterv, de képzésfejlesztéskor mindig az adott tevékenységből, munkafolyamatból kell kiindulni.

A kimeneti követelmények meghatározásában támpontot jelent, ha figyelembe vesszük, hogy az adott képesítés milyen MKKR szinten helyezkedik el vagy milyen MKKR szintre akarjuk fejleszteni. A tanulási eredményeket érdemes úgy megfogalmazni, hogy azok egyértelműen megfeleltethetők legyenek valamelyik MKKR szintnek és a (szakmai) képzés kimeneti leírásai (tanulási eredményei) szövegezésükben részletesek és koherensek legyenek és tükrözzék a (szakmai) végzettség tartalmi követelményeit. Ezt az elvárást biztosítja, ha a követelményeket az MKKR-hez illeszkedő tudás + képesség + attitúd + felelősség/autonómia kontextusában fogalmazzuk meg.

A tudás kategóriába az adott (szak)területre vonatkozó olyan elvárásokat kell megfogalmazni, amelyek tartalmazzák az adekvát feladattal, munkaterülettel, szakmával kapcsolatos egyszerű és magasabb szintű taxonomikus, lexikális ismereteket, az ismeretek magasabb egységekbe szerveződésének szabályait, a fogalmak közötti összefüggéseket. A tudás kategóriájába képzetek, fogalmak, tények, definíciók, szabályok, leírások, törvények, elméletek, rendszerek, összefüggések, szabályok tudása tartozik. Az ismeretjellegű tudás mennyiségében és eloszlásában jelentős különbségek vannak. A szakmai képzések eredményessége és a mérhetőség érdekében az ismereteket specifikálni kell azok kiterjedése és mélysége szerint (v.ö. Pajkossy 2010). A tudás kiterjedtsége azt mutatja, milyen széles területen kell az egyénnek rendelkeznie az adott tudással, ismerettel³⁷. A tudás mélysége pedig azt fejezi ki, hogy mennyi és milyen mélységű ismeretet kell birtokolnia a képzésben résztvevőnek³⁸.

A képesség (készségek és képességek) a procedurális tudást, azaz az ismeretalkalmazó tudást jelenti, illetve procedurális tudás formáit írja le. A készség automatizált tevékenység, rutin, a képesség a feladat megoldásakor jelentkező sokféle ismeret és készség összekapcsolása, ami a procedúra elágazásain a döntéshozatalt teszi lehetővé. A képességnek, készségnek sokféle definíciója van a pedagógiai-pszichológiai szakirodalomban. Most azonban nem pedagógiai/pszichológiai értelemben vizsgáljuk ezeket a fogalmakat, hanem MKKR terminológiai szempontból. Az MKKR a képességeket kognitív (logikai, intuitív és kreatív gondolkodás használata) és gyakorlati (kézügyesség valamint módszerek, anyagok, eszközök, műszerek használata) szempontból írja le (v.ö. Pajkossy 2010a).

Az attitúd érzelmi, emocionális komponens, elkötelezettség; a szakmával, a munkával összefüggő felfogásbeli kérdések, értékelő viszonyulások összessége. Az attitúdok olyan viselkedési- és magatartásformák, amelyek egyaránt vonatkozhatnak a tanulásra és a munkára. Az attitúdok kapcsolódnak a tudáshoz, a képességhez és az önállósághoz (v.ö. Golnhofer 2010). Az attitúdok bizonyos területeken (pl. egészségügy, szociális szakmák, oktatás, személyi szolgáltatások, stb.) jelentősen befolyásolják a munkavégzés minőségét és a munkateljesítményt.

³⁷ Pl. az „ismeri a felnőttképzés jogi szabályozását” tudáselem nem tartalmaz információt arra vonatkozóan, hogy a képzésben résztvevőnek milyen jogszabályokat (a felnőttképzési törvényen kívül több tucat törvény és rendelet tartalmaz szabályozást a felnőttképzés területére vonatkozóan) és azokat milyen széles területen kell ismernie. Az alulspecifikált tanulási eredmények a teljesíthetőséget és a mérhetőséget is megnehezítik.

³⁸ Pl. az „ismeri a felnőttképzési program tartalmi elemeit” tudáselem esetében az ismeri ige nem elég specifikus, azaz nem tudni, hogy milyen mértékben, mélységben, milyen gondolkodási művelet szintjén kell ismerni a képzési program tartalmi elemeit: pl. felsorolás, megértés, alkalmazás, elemzés stb. szinten.

Az egyik legfontosabb kategória az autonómia és felelősség. Minden tevékenységet jellemez az, hogy egy adott személy milyen önállósággal, milyen mértékű felelősségvállalással tudja azt végrehajtani. Azaz miben képes egyéni munkavégzésre, és miben van még szüksége ellenőrzésre, segítségre, illetve miért vállal felelősséget, hogyan vesz részt a társas környezetben zajló tevékenységekben. A felelősséggel végzett tevékenység nem csak az önálló munkavégzést jelenti, hanem a másokkal való együttműködést is. A felelősség jogi és erkölcsi kategória, amely a valakiért vagy valamiért számot adás kötelezettségeként határozható meg. Az erkölcsi értelemben vett felelősség magában foglalja az egyén tetteiért vállalt felelősségét, amelyet nemcsak önmagával, hanem másokkal kapcsolatban is vállal. Az önállóság és a felelősség szintje rendkívül fontos a munkavégzés során³⁹. Két munkakört sokszor nem a tudás mélysége, hanem a munkavégzés önállósága különböztet meg egymástól (v.ö. Gaskó 2010).

Tanítási folyamat

A tanulási eredmény alapú szemlélet a tanulást és a tanulót helyezi a középpontba, amelyben maga a tanulási folyamat és a (felnőtt) tanuló által elért kompetenciafejlődés a lényeges. Ez az eredményalapú megközelítés megkívánja a tanárok/oktatók szemléletének változását, tanítás- és mérés-módszertani kultúrájuk fejlesztését. A tanulás- és tanulóközpontú megközelítés során a tanítási folyamat abból a szempontból lényeges, hogy a tanárnak/oktatóknak olyan tanulástámogatási és módszertani repertoárral kell rendelkeznie, amellyel elő tudja segíteni a meghatározott tanulási eredmények elérését. Nem a tananyagból kell kiindulni és nem azt kell megtervezni, hogy én, mint tanár mit akarok tanítani, hanem abból kell kiindulni, hogy a tanulónak milyen tanulási eredményeket kell birtokolnia ahhoz, hogy adott tevékenységet, munkaterületi feladatot, munkakört el tudjon látni. A tanárnak a kívánt tanulási eredményekből kell kiindulnia és visszafelé kell terveznie. A kiindulópont, hogy mire kell képessé tennie a tanulót, és ennek alapján kell meghatározni, hogy a kívánt tanulási eredmények elérése érdekében milyen szintű ismeret és kompetencia-elemeket és azokat milyen módszerekkel és eszközökkel kell tanítani és fejleszteni ahhoz, hogy a képzésben résztvevő elérje a kívánt tanulási eredményt.

Értékelés

A mérés-értékelés minden képzésnek kulcseleme, egy képzési programból sem hiányozhat. Az értékelés minősége jelentősen befolyásolja a tanulási folyamatot. Ezért nem elég a tananyagot és az óra menetét, a módszereket, eszközöket megtervezni, hanem azt is meg kell határozni, hogyan lehet az adott tanulási eredményt a legobjektívebben és legeredményesebben mérni és értékelni⁴⁰. Az értékelés során nem azt kell mérni, hogy a felnőtt tanulók mennyire alaposan sajátították el a tananyagot, a vizsga nem a tananyag reprodukciójára szolgál. Azt kell mérni, hogy az egyén valóban birtokolja-e a kívánt/meghatározott tanulási eredményeket. A képzés zárásaként meghatározott számonkérés során az adott (munka)tevékenységre való alkalmasságot mérjük fel és

³⁹ Más autonómia és felelősség szintet jelent az alábbi két tanulási eredmény: „a szakmai vezető szakmai útmutatása alapján és ellenőrzése mellett elkészíti a felnőttképzési törvény hatálya alá tartozó képzések képzési programjait” vagy „önállóan és szakszerűen – a jogszabályi és koherencia követelményeknek is megfelelően – kidolgozza a felnőttképzési törvény hatálya alá sorolt képzési körökbe tartozó képzések képzési programjait”.

⁴⁰ A mérés-értékelés módszereinek széles tárházából válogathatunk, úgymint önértékelés, teszt, szóbeli felelet, beszélgetés, esszé, záródolgozat, esettanulmány, szerepjáték, megfigyelés, szimuláció, portfolió, vizsgaremek stb. A lényeg, hogy a mérés-értékelés módszere összhangban legyen a tanulási eredménnyel.

az értékelt tanulási eredmények alapján ítéljük oda a képesítést. Az értékeléssel szemben támasztott követelmény, hogy objektív, megbízható és érvényes legyen. Ezt többek között akkor lehet biztosítani, ha az értékelés kritériumai konkrétan meghatározottak. A képzés kimeneti követelményeit leíró tanulási eredmények alapos és átgondolt kidolgozása jelentősen megkönnyíti az értékelést, mivel sok esetben már magukban foglalják az értékelési kritériumokat is. A minősítési szintekhez (pl. érdemjegy, megfelelt-nem felelt meg stb.) tartozó követelményeket szintén előre meg kell határozni, azaz a képzési programban rögzíteni kell, hogy milyen szakmai, minőségi stb. kritériumok alapján tekintjük az adott munkavégzést/tanulási eredményt kiválónak, megfelelőnek vagy nem megfelelőnek. Fontos annak a meghatározása is, hogy a tanulási eredményeket milyen műveleti szinten, pl. ismeret, megértés vagy alkalmazás szintjén (vagy együttesen) akarjuk mérni és értékelni. Ezért a feladatutasításokat⁴¹ körültekintően kell megfogalmazni, hogy azok jól illeszkedjenek a ténylegesen mérni kívánt kompetenciaszerveződési szintekhez. Optimális esetben a tanulási eredmények pontosan meghatározzák a képzés végére elérendő és mérendő kompetenciaszintet.

A felnőttképzésben elsősorban a szummatív értékelés jellemző, amely a modulzáró vizsgák, a képzést záró beszámolók, OKJ-s képzés esetén a komplex szakmai vizsgák alkalmával történik. A modult vagy képzést lezáró vizsga követelményeit is kidolgozhatjuk tanulási eredmény alapú értékeléssel. Az ilyen módon fejlesztett mérőeszközök és az értékelési útmutatók jelentősen növelik a mérés-értékelés objektivitását, reliabilitását, validitását és fontos előnyük, hogy alkalmasak a nem formális környezetben megszerzett kompetenciák mérésére, értékelésére, és beszámítására is, hiszen az előzetes tudásmérés követelményének meg kell egyeznie az adott képzés vagy képzési szakasz (tananyagegység vagy modul) kimeneti követelményeivel. Az iskolán kívül (pl. munkatapasztalat során) szerzett kompetenciák sokkal inkább összehasonlíthatóvá válnak a tanulási eredmény alapú képzési követelményekkel, mint az ismeret alapú tantervekkel. Ezért a tanulási eredmény megközelítés előrelépést jelenthet abban is, hogy a felnőttképzési törvény által előírt, dokumentumokkal nem igazolható előzetes tudás felmérése ne csak adminisztratív eszközként, hanem működő gyakorlatként funkcionáljon a felnőttképzési praxisban.

OKJ-s képzés esetén a komplex szakmai vizsga gyakorlati vizsgatevékenység vizsgafadatainak és értékelési útmutatóinak kidolgozása⁴² – mely jellemzően a vizsgaszervező kötelezettsége – során alkalmazhatjuk haszonnal a tanulási eredmény alapú megközelítést. Nem OKJ-s képzés esetében bármilyen vizsgatevékenység esetén alkalmazható a tanulási eredmény alapú vizsgáztatás, amely objektívabbá és megbízhatóbbá teszi az értékelést.

A tanulási eredmények alkalmazásának előnyei

A tanulási eredmény alapú képzésfejlesztés számos előnnyel jár a képző intézmény, az oktató, a felnőtt tanuló és a munkáltató számára és hozzájárul a felnőttkori tanulás eredményességének és minőségének növeléséhez. Azáltal, hogy a hangsúly áttevődik a tanulási eredményekre, jobban összhangba kerülhetnek a munkaerőpiac (tudás, képességek és kompetenciák iránti) szükségletei a

⁴¹ Más kompetenciaszintekre utal a „Sorolja fel....!, Definiálja.....!” vagy a „Mutassa be az X és az Y különbségeit!; Sorolja be akategóriák egyikébe!” vagy a „Vonatkozó jogszabályok alapján készítse el a!” feladatutasítás.

⁴² Az Állami Egészségügyi Ellátó Központ Emberi Erőforrás Fejlesztési Főigazgatósága által szervezett „Felkészítés szakértők, vizsgálóknak és vizsgabizottsági tagok részére az egészségügyi szakmacsoportban” című 40 órás továbbképzés tematikájában már szerepel a gyakorlati vizsgafeladatok és értékelési útmutatók tanulási eredmény alapú kidolgozása, mintafeladatok készítése.

felőttképzési szolgáltatásokkal. A tanulási eredmény alapú követelménytámasztás következetesebbé, átgondoltabbá teszi a képzés tervezését, a képzési programok kivitelezését, a követelmények meghatározását és a mérés-értékelést.

A képzésben résztvevők számára a tanulási eredmények világos információt adnak, amelyek segítik a felnőtt tanulókat abban, hogy melyik képzést válasszák (megalapozottabb lehet pl. a pályakorrekció), ezáltal hatékonyabb tanulást eredményezhetnek. A felnőtt tanulók számára már a képzés kezdetén ismert a végeredmény, világosabban látják az elvárásokat, amelyeknek meg kell felelniük és egyértelműbbé válik az oktatás célja, így tudatosabban viszonyulnak a tananyaghoz, ez pedig növeli a tanulók motivációját.

A tanulási eredmény alapú képzéstervezés a tanár számára lehetővé teszi a módszertani megújulást és az eredményesség hatékonyabb mérését. A képesítés tanulási eredményei azt is meghatározzák, hogy mikor tekintünk eredményesnek egy tanulási-tanítási folyamatot. A kimenetre fókuszáló tantervek magasabb minőségi szintet képviselnek, következetesebb, objektívebb értékelést tesznek lehetővé, könnyebb az értékelési kritériumok kialakítása, hatékonyabb és változatosabb értékelési formák valósíthatóak meg.

A munkaadó számára is számos előnnyel jár, ha a felőttképzési programok követelményei tanulási eredményekben vannak megfogalmazva. A tanulási eredmények világos információt hordoznak a munkaadó számára a végzett tanuló által birtokolt kompetenciákról és azok szintjéről, jobban megértik, mit várhatnak el az adott szakképesítést igazoló bizonyítványt birtokló egyéntől, könnyebbé és egyértelműbbé teszi a szakmai gyakorlati képzés megszervezését és lebonyolítását, elősegíti a képző intézmények és a munkaadók közötti értő kommunikációt (Farkas 2014).

Befejezés

A tanulási eredmény alapú megközelítésben az oktatási folyamat központi eleme a tanulási eredmények egyértelmű azonosítása, megfogalmazása, amelyet összhangba kell hozni a tanítási folyamattal (tananyag tartalma, tananyag felépítése, oktatási módszerek, tanítási stratégiák, eszközök, tanulástámogatás, időszükséglet, oktatási környezet) és az értékeléssel. A három elemnek harmonizálnia, illeszkednie kell egymáshoz. Ezáltal lesz a teljes oktatási folyamat átgondolt, strukturált, következetes, és ez teszi az oktatási folyamat egészét átláthatóbbá, és értelmezhetőbbé mindenki számára.

Egyelőre a tanulási eredmény alapú gondolkodás nem terjedt el széles körben a felőttkori tanulás szektorában. Ugyanakkor a magasabb minőségi követelmények iránti igény és a felnőtt tanulókkal szembeni felelősség rákényszerít minden képzőt és képzésfejlesztőt, hogy megtanulja ezt az új szemléletet, gondolkodás, módszert, amely nem csupán egy új technika, hanem radikálisan új gondolkodásmód.

A tanulási eredmények kialakítására és leírására vonatkozóan nincs recept. Több módszertani segédlet és jó példa már rendelkezésre áll, de az utat minden képzésfejlesztőnek magának kell végigjárnia. Az alkalmazás nélkülözhetetlen lépése a tanulási eredmények írásának, megformálásának megtanulása, begyakorlása. Az első „nekifutás” nyilvánvalóan küzdelmes, de egy adott (szak)képesítés kimeneti követelményeit egyszer kell jól megfogalmazni tanulási eredményekben, utána már „csak” karban kell tartani. A befektetett munka jelentős, ugyanakkor hosszú távon

biztosan megéri, és minőségfejlesztő hatással van a teljes felnőttkori tanulás szektorára (beleértve a szakmatanulást is).

Fontos megérteni, hogy a képzési követelmények tanulási eredmény alapú leírása nem a szakmai és vizsgakövetelmények vagy a kerettanterv követelményeinek, kompetenciáinak más nyelvtani szerkezetben történő technikai átírása! A tanulási eredmény alapú követelménytámasztás egyfajta kultúraváltást jelent, másfajta megközelítést kíván a tanulásról és az oktatásról való gondolkodásunkban. Olyan értékorientáció, amely a tanulást és a tanulót helyezi a középpontba, amelyben maga a tanulási folyamat és a tanuló által elért kompetenciafejlődés a lényeges.

A felnőttkori tanulási programok eredményességének gátja elsősorban az, hogy sem a jogszabályok, sem a megrendelők, sem a képző intézmények nem fogalmazzák meg a képzések eredményességi és hatékonysági elvárásait. A tanulási eredmény alapú követelménytámasztás és értékelés választ ad a tanulás-tanítás eredményességére, amit nem a képzésben töltött idő mennyisége, sokkal inkább annak struktúrája és minősége határoz meg.

Felhasznált irodalom

Bloom, Benjamin S. (ed.) (1956): Taxonomy of educational objectives, the classification of educational goals. – Handbook I. Cognitive Domain. McKay, New York.

CEDEFOP (2008): Terminology of European education and training policy. A selection of 100 key terms. Publications office of the European Union, Luxembourg.

http://www.cedefop.europa.eu/en/Files/4064_EN.PDF (Utolsó letöltés: 2017. július 16.)

ELTE PPK (2012): A tanulás minősége a felsőoktatásban. <http://www.fmik.elte.hu/wp-content/uploads/2012/03/TMF-konferencia-issues-paper.pdf> (Utolsó letöltés: 2017. július 16.)

Európai Parlament és Tanács (2008): Ajánlás (2008. április 23.) az egész életen át tartó tanulás Európai Képesítési Keretrendszerének létrehozásáról (2008/C 111/01)

http://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-efq/files/journal_hu.pdf (Utolsó letöltés: 2017. július 16.)

Eurostat (2016): Adult participation in learning. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdsc440&language=en> (Utolsó letöltés: 2017. július 16.)

Farkas Éva (2017): Segédlet a tanulási eredmények írásához a szakképzési és a felnőttképzési szektor számára. Oktatási Hivatal, Budapest.

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/LLL/ekkr/Tanulasieredmenyek_VET.pdf (Utolsó letöltés: 2017. július 16.)

Farkas Éva (2014): A rejtett tudás. A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények hitelesítése. SZTE JGYPK FI, Szeged.

Gaskó Krisztina (2010): Autonómia és felelősségvállalás. Áttekintés az Országos Képesítési Keretrendszer számára.

http://413.hu/files/K%C3%A9pes%C3%ADt%C3%A9si%20keretrendszerek%20men%C3%BC%20anyagai/3_1_7_gasko.pdf (Utolsó letöltés: 2017. július 16.)

Golnhofer Erzsébet (2010): Az Attitűd. Áttekintés az Országos Képesítési keretrendszer készítői számára.

http://413.hu/files/K%C3%A9pes%C3%ADt%C3%A9si%20keretrendszerek%20men%C3%BC%20anya gai/3_1_6_golnhofer.pdf (Utolsó letöltés: 2017. július 16.)

Központi Statisztikai Hivatal (2017): Statisztikai tükör. Oktatási adatok, 2016/2017. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1617.pdf> (Utolsó letöltés: 2017. július 16.)

Magyar Kormány (2014): Az egész életen át tartó tanulás szakpolitikájának keretstratégiája a 2014/2020 közötti időszakra

<http://www.kormany.hu/download/7/fe/20000/Eg%C3%A9sz%20%C3%A9leten%20%C3%A1t%20tar t%C3%B3%20tanul%C3%A1s.pdf> (Utolsó letöltés: 2017. július 16.)

Nemzetgazdasági Minisztérium (2012): Koncepció a felnőttképzés szabályozási rendszerének megváltoztatására (Vitaanyag a felnőttképzési tanévnyitó konferenciára)

http://www.fvsz.hu/files/tartalom/koncepcio-felnottkepzesi-tanevnyitora-20120821_ys10yh4s.doc (Utolsó letöltés: 2017. július 19.)

Pajkossy Péter (2010): OKKR – Tudás deskriptor. Fogalomértelmezés és javaslatétel a szintek leírására.

http://413.hu/files/K%C3%A9pes%C3%ADt%C3%A9si%20keretrendszerek%20men%C3%BC%20anya gai/3_1_4_pajkossy_tudas.pdf (Utolsó letöltés: 2017. július 19.)

Pajkossy Péter (2010a): OKKR – Képesség deskriptor. Fogalomértelmezés és javaslatétel a szintek leírására.

http://413.hu/files/K%C3%A9pes%C3%ADt%C3%A9si%20keretrendszerek%20men%C3%BC%20anya gai/3_1_5_pajkossy_kepesseg.pdf (Utolsó letöltés: 2017. július 19.)

Pest Megyei Kormányhivatal (2017): OSAP 1665 statisztikai felület <https://statisztika.mer.gov.hu/>

Praktikus útmutató (2015) az IKER referenciakeret használatához. <http://progress.hu/wp-content/uploads/2017/03/Praktikus-utmutato-az-IKER-referenciakeret-hasznalatahoz.pdf> (Utolsó letöltés: 2017. július 19.)

Rettegi Zsolt (2014): A felnőttképzési program. In: Bertalan Tamás – Dobos Gergely – Farkas Éva – Pásztor Tibor – Rettegi Zsolt – Weszely Orsolya – Zsuffa Ákos (2014): Felnőttképzésről képzőknek: változások és értékek. euGenius Szakkiadó Kft. Budapest, 46-74. oldal.